

ШЛЯХИ ВИХОДУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З КРИЗИ

© П.І. Віблій, Х.В. Горбова, 2009

Банківську кризу можна розглядати як серйозні негаразди в банківській системі, що пов'язані з скороченням депозитної бази; збільшенням частки “поганих кредитів”; впровадженням надзвичайних адміністративних заходів; зниження банківської ліквідності і прибутковості; банкрутством фінансово-кредитних організацій та масовим невиконанням ними своїх контрактних зобов'язань. Це, в свою чергу, свідчить про те, що економічну категорію “банківська криза” треба аналізувати комплексно, враховуючи її інституційну (специфічна система соціально-економічних відносин), організаційну (взаємодія окремих економічних організацій) та системно-управлінську сутність (орієнтація на досягнення максимальної ефективності чи мінімізацію витрат на антикризове управління).

Отже банківська криза – це глибоке розбалансування банківської системи, що проявляється через неспроможність суб'єктів системи ефективно виконувати свої функції (утворення розрахункових засобів, що тісно пов'язано з депозитами, розрахунково, платіжними, кредитними, касовими й іншими операціями) та супроводжується виходом фінансових параметрів економічних процесів (витрати, прибутки, доходи тощо) за нормальні межі.

Аналіз світового досвіду дає змогу визначити сам механізм поширення банківської кризи, що включає ідентифікацію джерел (умови та фактори), апарату розвитку (прояв та особливості), а також наслідків банківської кризи. Діагностика таких банківських криз, які мали місце в останні десятиліття показує основні причини погіршення фінансових параметрів та результатів соціально-економічної діяльності, їх переходу в недоступний стан, тобто визначає основні загальні фактори таких криз [1, с.23].

Основні фактори банківських криз: знецінення національної валюти, значна доларизація зобов'язань банківської системи, збільшення рівня інфляції, істотне збільшення ліквідності банківської системи, розширене кредитування, наростання недовіри до банківської системи, погіршення умов торгівельного балансу. Аналіз зазначених передумов банківської кризи дає змогу зробити висновки про те, що банківські кризи здебільшого виникають у результаті дії так званого “шоку”, що характеризується поєднанням негативного впливу макроекономічних параметрів (інфляція, девальвація, індекс умов торгівлі тощо), валютних ризиків (обмінний курс, доларизовані депозити і кредити, іноземні запозичення) та фінансової нестійкості окремих фінансово-кредитних інститутів.

Коли виникає загроза банкрутства одного або декількох банків державні органи влади повинні вжити заходів для мінімізації негативних наслідків такої ситуації. Приклад боротьби з фінансовою кризою в інших країнах свідчить про різноманітність форм допомоги неплатоспроможним фінансовим інститутам.

Є два основних типи операцій щодо банку, який перебуває під загрозою банкрутства, у зв'язку з чим банки поділяють на відкриті та закриті. Відповідно до світової практики відкритим вважається банк, якому загрожує банкрутство, проте він продовжує виконувати всі або певні операції; закритим – банк, який органами регулювання позбавлено права здійснювати операції. Операції закритого банку поділяються на операції з купівлі активів і прийняття зобов'язань та на операції щодо погашення депозитів.

При проведенні операцій із підтримки відкритого банку орган гарантування депозитів надає йому фінансову допомогу доти, доки той залишається відкритим і перебуває під загрозою банкрутства. Така підтримка здійснюється у формі кредитів, купівлі активів, цінних паперів або готівки для відновлення капіталу до позитивного рівня.

Такі операції, як операції з купівлі активів і прийняття зобов'язань означають купівлю фінансово здоровим банком частини або всіх активів збанкрутілого банку та прийняття частини або всіх його зобов'язань. Різновидом такої операції є створення перехідного банку, коли інституція з гарантування вкладів тимчасово стає покупцем, перебираючи операції збанкрутілого банку та підтримуючи банківські послуги для клієнтів [2, с. 16].

Щоб запобігти впливу клієнтів перехідний банк підтримує свою присутність на ринку, приймаючи депозити і видаючи низько ризикові кредити постійним клієнтам. Працівники перехідного банку вживають заходів для виявлення, оцінки й вирішення проблем з активами.

Для розв'язання проблеми неплатоспроможних банків, у США застосовується так звана процедура “зведення нанівець справ неплатоспроможного банку”, яка включає продаж активів і розподіл виручки між кредиторами після вирахування витрат.

Також серед операцій купівлі активів та прийняття зобов'язань виділяють метод “хороший банк – поганий банк”. Цей метод базується на розподілі банкрутуючих банків на “хороші” та “погані”. “Хороші” банки отримують привілейовані зобов'язання та ліквідні активи в межах обсягу переданих зобов'язань, а “погані” - решту активів і зобов'язань.

Метою використання цього методу є збереження стабільності фінансової системи та гарантування своєчасної резолюції, мінімізація недоступності депозитів та втрат для вкладників. Вартість резолюції також мінімізується шляхом недопущення подальшого погіршення якості активів та акумуляції операційних та фінансових втрат.

Також слід звернути увагу на такий спосіб підтримки державою банківської системи, як створення спеціалізованих компаній з управління активами. Це окрема установа, яка є компанією спеціального призначення, що створюється для придбання та розпорядження активами проблемних банків. Такі компанії доцільно створювати в ситуації, коли банки накопичили значний обсяг проблемних кредитів та інших активів.

Виділяють два основні типи таких компаній:

- компанії, засновані допомоги та швидкої корпоративної реструктуризації;
- компанії, засновані розміщення активів, викуплених або переданих уряду протягом кризи.

На сьогоднішній день однією з проблем більшості українських банків є їхня недостатня капіталізація. Значне зростання кредитних ризиків і ризику ліквідності банківських установ обумовлене насамперед різким знеціненням гривні.

Таким чином Національний банк України запровадив низку додаткових заходів, спрямованих на зменшення кризових проявів на грошово-кредитному ринку, серед них: нормалізація функціонування банківської системи, повернення до висхідної динаміки депозитів, зменшення попиту на іноземну валюту на внутрішньому ринку, активізація функціонування міжбанківського кредитного ринку, збереження довіри до національної валюти [3, с. 22].

Щоб забезпечити стабільну роботу та підвищити фінансову стійкість банківської системи необхідно вживати заходи з посилення моніторингу за фінансовим станом банків, брати активну участь у рекапіталізації деяких банків, стимулювати їх до покращення якості управління ризиками, удосконалення кредитних процедур.

Регулярній підтримці ліквідності банків сприяло б відновлення процесів кредитування через механізми рефінансування, що дозволило б покривати неочікувані тимчасові розриви ліквідності та вчасно виконувати свої зобов'язання з обслуговування рахунків клієнтів.

Для стабілізації ресурсної бази банківської системи та посиленню керованості грошово-кредитного ринку повинні сприяти заходи з розвитку безготівкових розрахунків, поширення використання спеціальних платіжних засобів, впровадження нових технологій та розширення спектра банківських операцій.

Коли здійснюється рефінансування тоді доцільно надавати перевагу підтриманню ліквідності тих банків, які нарощують кредитні вкладення в реальний сектор економіки та здійснюють пролонгацію кредитів пріоритетним галузям економіки за умови незмінної відсоткової ставки за первинним договором.

А коли проводиться рекапіталізація банків уряду та Національному банку України необхідно зробити все можливе для пошуку приватних інвесторів, які готові проводити санацію проблемних кредитних установ. Якщо ж це не вдасться, а соціально-економічні витрати від проведення процедури банкрутства та ліквідації цих банків дуже суттєві, то потрібно проводити спочатку їхню націоналізацію, а вже потім – рекапіталізацію.

За участю представників держави та колишніх власників має бути проведена, після рекапіталізації, оцінка вартості реального капіталу банку з позицій песимістичної оцінки активів. Ця реальна вартість банку має бути дисконтована на щонайменше на 30 – 40 % (це потрібно врегулювати законодавчо) і вже потім має бути визначена сума, яка буде виплачена колишнім власникам такого банку, наприклад, через 2 – 3 роки після дати оголошення націоналізації. За ці 2 – 3 роки держава має провести санацію і продати такі банки. За такого варіанту держава не зазнає збитків і не дасть можливості колишнім власникам банку заробити на цьому.

НБУ починаючи з квітня поточного року в порядку експерименту приймав під забезпечення кредитів рефінансування акції власників істотної участі в банку, а в подальшому цей механізм було запроваджено на постійній основі. З початку жовтня 2008 року у зв'язку з погіршенням умов доступу до зовнішніх фінансових ринків та недовірою населення до окремих банків на фінансовому ринку України спостерігались ознаки напруги, зокрема вплив коштів з банківської системи.

Отже розвиток фінансово-кредитної системи України відбувається у складних умовах. Основними заходами з подолання кризи на фінансовому ринку мають бути: рекапіталізація ринків; посилення державного нагляду; зменшення залежності від закордонного фінансування; підвищення довіри інвесторів; перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності.

Однак одними із пріоритетів подальшого розвитку фінансового ринку мають стати: розвиток ринку державних цінних паперів, що допоможе позбутися залежності від залучення коштів в економіку в іноземній валюті; залучення вітчизняних інституційних та індивідуальних інвесторів.

Література:

1. Зарицька І. *Передумови та особливості прояву сучасної світової банківської кризи* // Вісник НБУ. – 2009. - № 6 – С. 20 – 29.
2. Міщенко В., Шульга С. *Інституційні засади державної підтримки банківського сектору в період кризи* // Вісник НБУ. – 2009. - №8. – с. 12 – 21.
3. Лис І. *Удосконалення управління ліквідністю банку в умовах світової кризи* // Банківська справа. – 2009 - № 4. – С. 19 – 25
4. Баранський О.І. *Сутність і різновид фінансових криз* // Фінанси України – 2009 - № 6 – С. 3 -13.
5. Кравченко І., Багратян Г. *Криза та регулювання фінансової системи: уроки і перспективи* // Вісник НБУ. – 2009 - № 1 – С. 19 – 23.

О.Й. Вівчар, Т.О. Смірнова

Національний університет «Львівська політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ «ГЕПУ» ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ

© О.Й. Вівчар, Т.О. Смірнова, 2009

Банківська система – одна з найважливіших і невід’ємних структур ринкової економіки. Розвиток банків, товарного виробництва і обороту історично йшов паралельно і тісно переплітався. При цьому банки, проводячи грошові розрахунки і кредитуючи господарство, виступаючи посередниками у перерозподілі капіталів, істотно підвищують загальну ефективність виробництва, сприяють зростанню продуктивності суспільної праці.

Одним із основних завдань, які стоять перед банківською системою України, є посилення її ролі у процесах економічних перетворень. Серед фінансових посередників банки посідають ключове місце, оскільки, виконуючи економічні функції, вони мають можливість безпосередньо впливати на грошовий ринок та економіку країни загалом.

Роль банківської системи у реформуванні економіки України значною мірою залежить від її фінансової стійкості. Фінансова стійкість банку, в свою чергу, залежить від нормальної функціональної діяльності банку.

Отже, надійність і фінансова стійкість – основні фактори, які впливають на свідомість клієнта при виборі банку.

Розвиток фінансового ринку України на сучасному етапі викликає зростання ролі та значення аналізу банківської діяльності на макро- та мікрорівні.

Теоретичні аспекти аналізу банківської діяльності відображені в роботах провідних вітчизняних вчених: І.А. Бланка, А.М. Герасимовича, М.Р. Ковбасюка, І.М. Парасій-Вергуненко, А.М. Мороза, Л.О. Примостки, В.М. Голуба, Р.І. Тиркало та інших. Досліджувана проблема вивчалася в роботах російських вчених, таких як – В.В. Іванов, В.Є. Черкасов, Ю.С. Масленчиков, Г.С. Панова та інші. Серед західних науковців можна виділити Дж. Маршала, Б. Едварда, П. Роуз та багато інших. Незважаючи на наявність досліджень, присвячених вивченню досліджуваної проблеми як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі, на сьогоднішній день немає єдиного підходу до аналізу банківської діяльності комерційного банку.